

AB'YE YENİ KABUL EDİLEN ÜLKELER VE TÜRKİYE: DIŞ TİCARET AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Yrd.Doç.Dr.Yaprak GÜRCAN¹
Yrd.Doç.Dr.Yeşim KUŞTEPELİ

ÖZET

13 Aralık 2002 Kopenhag toplantısında, Avrupa Birliği (AB), Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Latviya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovak Cumhuriyeti, ve Slovenya'nın 1 Mayıs 2004'de AB'ye yeni ülkeler arasına katılacaklarını ilan etmiştir. Türkiye ile görüşmeler ise belirlenmeyen bir tarihte ele alınmıştır. Üyelik kabulü kesinleşmiş olan bu on ülkenin Türkiye ile AB ile olan dış ticaretin etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu çalışma, dış ticaret istatistiklerini karşılaştırarak mevcut durumu tespit etmeye yönelik betimleyici bir çalışmadır. Araştırma sonucunda, Slovakya Cumhuriyeti ekonomisinin son 5 yılda hızla kalkındığı ve Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan gibi Türkiye'ye rakip olacak ülkeler arasına katılımı gözlenmektedir. Tam üyelik için başvuru yapan ülkeler arasında AB'ye bağımlık oranları düşük olan ülke Türkiye'dir; bu da Türkiye'nin dış ticaret ortaklarını çeşitlendirdiği anlamına gelebilir.

ABSTRACT

The European Council in Copenhagen on 13th December 2002 concluded the negotiations on accession with Cyprus, The Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Malta, Poland, the Slovak Republic and Slovenia. Regarding Turkey, negotiations were postponed to an unknown date depending upon Turkey's pre-accession preparations. Latest enlargement will certainly affect Turkey's trade with other EU members. This descriptive study compares the trade statistics of the thirteen countries currently involved in the enlargement process. By doing so, we will be able to analyze the current situation in and among these countries. On the

---

¹Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi – Buca / İZMİR

base of this study, it is found that Slovak Republic's economy grows at an increasing rate in the last 5 years and becomes a competitor to Turkey like Czech Republic, Poland and Hungary. Turkey has the lowest dependency rate (to the EU) among these thirteen countries. This can be interpreted as Turkey diversified her partners.

GİRİŞ

Avrupa Birliği, Mart 1998'de genişlemesine imkan veren yasal düzenlemeyi tamamlayarak genişleme işlemlerine başlamıştır. O tarihten bu yana Avrupa Birliği'ne girmek için başvuru yapan 13 ülke (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Latviya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Türkiye) ile görüşmeler başlamıştır. 13 Aralık 2002 Köpenhag toplantısında, Avrupa Birliği (AB) bu 13 ülkeden 10'ünü görüşmeleri sonuçlandırarak Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Latviya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovak Cumhuriyeti, ve Slovenya'nın 1 Mayıs 2004'de AB'ye üye ülkeler arasına katılacaklarını ilan etmiştir. 16 Nisan 2003'de Atina'da bu on ülke ile Kabul Antlaşması imzalanırken, Bulgaristan ve Romanya ile görüşmelerin devam edeceği ve istenen kriterler karşılandığında, bu iki ülkenin 2007 yılında AB'ye üye olacakları, ancak Türkiye'nin henüz kabul görüşmelerine başlayacak konumda olmadığı belirtilmiştir (www.europa.eu.int/comm/enlargement).

AB, üyesi olduğu keskinleşen 10 ülkenin birleşmesiyle tarihindeki en büyük genişlemeyi gerçekleştirecektir (alanı %34, nüfusu ise yaklaşık 105 milyon kadar artacaktır). En son genişlemeyle AB, 370 milyon vatandaşı ile dünyanın en büyük ekonomik alanı olacaktır. Bu genişleme AB'ye üye ülkeler için olduğu kadar üçüncü ülkeler, yani AB'ye üye olmayan ülkeler için de büyük fırsatlar içermektedir çünkü bu genişlemiş Birlik'te tarifeler, ticaret kuralları, idari işlemler aynı ve tek olacaktır. Bu da, diğer ülkelerin AB ile olan ilişkilerini kolaylaştıracak ve doları ile ticaret ve yatırım koşullarını iyileştirmiş olacaktır (Cürcan, 1999). Ayrıca genellikle AB tarifeleri kabulü kesinleşmiş ülkelerin kirlilik daha düşük olduğu için, dünyadaki tarifeler de düşmüş olacak ve ekonomik verimlilik açısından büyük bir katkı sağlanacaktır. Bu büyüklükteki bir pazarın eski ve yeni AB üyelerinde yatırım ve iş olanaklarını artıracığı şüphesizdir. Bunun

yanısıra, tüketiciler, daha fazla çeşit ve seçenekler ile düşük fiyatlardan yararlanırken, Avrupalı işletmeler, rekabetin artmasından kaynaklanan verimlilik ve ticaret artışının yanı sıra, aynı kuralları paylaşmanın kolaylığından da faydalanacaklardır (Fidrmuc ve Fidrmuck, 2000; Fidrmuck, 1997).

Tüm bu gelişmeler, kabul görüşmeleri henüz başlamamış olan Türkiye için çok önemlidir. Avrupa Birliği, Türkiye'nin çok önemli bir ticaret ortağıdır (Kepenek ve Yentürk, 2003). Ayrıca, dış ticaret açısından AB'ye üyeliği kesinleşen ülkeler ile Türkiye benzerlik göstermektedir (bkz. Tablo 3). Bütün bunlar, yeni kabul edilen ülkelerin, Türkiye'nin AB ile olan dış ticareti açısından büyük önem taşıdığını işaret etmektedir.

Bu çalışmada amaç, AB üyeliği kesinleşen 10 ülke ile Türkiye'nin makroekonomik göstergelerini incelemek, Türkiye'nin AB ile olan ticaretini yeni kabul edilen ülkelerin ticareti açısından değerlendirmektir. Bunu yapmak için öncelikle, bu ülkeler ile Türkiye genel ekonomik istatistikler açısından, daha sonra ise onbeş AB ülkesi ve özellikle Türkiye'nin AB içerisinde en büyük üç ticaret ortağı olan AB ülkesi (Almanya, Fransa, İtalya) göz önüne alınarak dış ticaret istatistikleri karşılaştırılacaktır. Türkiye'nin AB üyesi en büyük üç ticaret ortağı açısından, yeni kabul edilen ülkelerden hangileri ile ticaretinin anlamlı olduğu tespit edilecektir. En son olarak ise, aynı ülkelerin dış bağımlılık oranları hesaplanacaktır. Bu çalışma, mevcut durumun tespitine yönelik betimleyici bir çalışma niteliğindedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, bahsi geçen karşılaştırmalar yapılacak, üçüncü bölümde ise sonuç ve yorumlar sunulacaktır.

I. SEÇİLMİŞ AB ÜLKELERİ İLE ÜYELİĞE KABUL EDİLEN ÜLKELER ARASINDAKİ DİŞ TICARET

Geçtiğimiz 10 yıl boyunca Türkiye ihracatından daha fazla ithal etmiştir. Bu dönem boyunca yaklaşık olarak Avrupa Birliği ile yapılan dış ticaret Türkiye dış ticaretinin yarısını oluşturmaktadır. Yine aynı dönemde Türkiye AB'nin en önemli altı ticaret ortağından biridir (Allen, 2000).

Yüksek enflasyon ve istikrarsız büyüme 1990'lardan itibaren Türkiye ekonomisinin karakterini oluşturmaktadır. Bütün aday ülkeler gibi Türkiye'de, 1997 yılındaki Asya ve Rusya finansal krizlerinden etkilenmiştir. Buna ek olarak 2000 yılında başlayan ve 2001 yılında derinleşerek devam eden tamamen içsel bir kriz süreci de yaşanmıştır. Ardından başlayan Irak savaşı Türkiye'nin dış ticaretini iyice olumsuz yönde etkilemiş ve ekonominin istikrara kavuştuğu, kapasite kullanım oranlarının arttığı sinyallerinin alınması 2003'ün 2. çeyreğini bulmuştur.

Tablo 1'de sunulan anahtar istatistikler incelendiğinde, Türkiye'nin kabul edilen ülkelerle karşılaştırıldığında en büyük nüfusa (65.3 milyon) ve alanı (7.5.000 km²) sahip olduğu açıkça görülmektedir. Türkiye'ye, 38.5 milyon kişi ve 31.000 m. ile Polonya ve 22.1 milyon kişi ve 238.000 km² ile Romanya ile benzerlik vardır. Buna karşılık Malta ve Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti son derece küçük ülkelerdir. Dolayısıyla AB'ye katılımlarının AB'ye getireceği yük de bu oranda küçüktür. 2004'de kabulü kesinleşen ülkeler arasında nüfus açısından en kalabalık ülke olan Polonya'yı 10.3 milyon ve 10.0 milyon kişi ile Çek Cumhuriyeti ve Macaristan izlemektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda da bu üç ülkenin AB'ye katılımının Türkiye'nin AB ile olan dış ticaretini ne şekilde etkileyeceği araştırılmış ve halihazırda endüstri-içi ticaretlerinin Türkiye'den daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Gülcan ve Kuştepe, 2001).

Mili gelin açısından incelendiğinde ise toplam Gayri Safi Yurtiçi Hasıla açısından sıranın bozulmadığı (Türkiye, Polonya, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan) ancak kişi başına düşen toplam Gayri Safi Yurtiçi Hasıla bakımından Türkiye'nin oldukça yetersiz ve 6.400 Euro ile üyeliği kabul edilen ülkelerin hepsinden (Bulgaristan hariç, 5.400 Euro) düşük gelire sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2'de, AB'ne üye olacak ülkeler ve Türkiye'nin, 1997-2001 tarihleri arasındaki ve GSMH büyüme hızı rakamları sunulmuştur. Tüketici Fiyatları Endeksi 1995=100 alınarak incelendiğinde Birliğe kabul edilen tüm ülkelerin (Romanya hariç) enflasyon problemini taşıdığı görülmektedir. Türkiye'de ise 1997'de %

85.7 olan enflasyon 2001’de ancak % 57.6’ya düşmüştür ki bu oran hala kabul edilebilir düzeyde değildir.

Tablo 1. Anahtar İstatistikler, 2000: Üyeliğe Kabul Edilen Ülkeler, Türkiye ve AB-15

	Nüfus (milyon)	Alan (000 km ²)	GSYH (€ milyar)	GSYH (€ kişi başına)
Bulgaristan	8.2	111	44.3	5,400
Güney Kıbrıs	0.8	9	12.1	18,500
Çek Cumhuriyeti	10.3	78	35.1	13,500
Estonya	1.4	4	12.1	8,500
Macaristan	10.0	93	117.0	11,700
Latviya	2.4	65	15.6	6,600
Litvanya	3.7	65	24.3	6,600
Malta	0.4	0.3	4.5	11,900
Polonya	38.6	313	337.9	8,700
Romanya	22.4	238	135.4	6,000
Slovak Cum.	5.4	49	58.1	10,800
Slovenya	2.0	20	32.0	16,100
Türkiye	65.3	775	433.3	6,400
AB-15	378.1	3,191	1,479	22,500

Kaynak: www.europa.int, 2002

GSMH büyüme oranı açısından incelendiğinde ise, yine Türkiye’nin Birliğe kabul edilen ülkelerden ayırtıldığı görülmektedir; GSMH büyüme oranı nispeten istikrarsız olduğu tek ülke Türkiye’dir. 1997-1999 arası %7.5’den -%4.7’ye düşen büyüme, 2000’de %7.4 olurken 2001’de -%7.4 olmuştur. AB Komisyonu tarafından 9 Ekim 2002’de yayınlanan Beşinci İlemler Raporu’nda son derece istikrarsız bir ekonomik büyüme sergilenen liği, ekonomideki gelişmelerin nüfus

Tablo 2: Enflasyon ve GSMH Büyüme Oranları: Üyeliğe Kabul Edile Ülele ve Türkiye (1995=100)

	1997		1998		1999		2000		2001	
	Büyüme	Enflasyon	Büyüme	Enflasyon	Büyüme	Enflasyon	Büyüme	Enflasyon	Büyüme	Enflasyon
Belçaristan	-5,6	-	7,0	18,7	2,3	2,0	5,4	10,3	4,0	7,4
Estonya	9,8	9,3	4,6	8,8	-0,6	3,1	7,1	3,9	5,0	5,6
G. Kıbrıs	2,7	3,2	5,0	2,3	4,6	1,1	5,1	4,9	4,0	2,0
Çok. Cum.	-0,8	3,0	-1,0	9,7	0,5	1,8	3,3	3,9	3,3	4,5
Macaristan	4,6	10,3	4,0	14,2	4,2	10,0	5,2	10,0	3,8	9,1
Latvia	8,4	8,1	4,8	4,3	2,8	2,1	6,8	2,6	7,7	2,5
Litvanya	7,3	8,8	5,1	5,0	-3,9	3,3	3,8	0,9	5,9	1,3
Malta	4,0	6,4	3,1	3,7	4,1	2,3	5,5	3,0	-0,8	2,5
Polonya	6,8	15,0	4,1	11,3	4,1	7,2	4,0	10,1	1,1	5,3
Romanya	5,1	7,1	1,8	59,1	-1,2	45,8	1,8	45,7	5,3	34,5
Slovenya	1,5	8,3	3,8	7,9	5,2	6,1	4,6	8,9	3,0	8,6
Slovak Cum.	5,6	6,0	4,0	6,7	1,3	10,8	2,2	12,3	3,3	-
Türkiye	7,5	85,7	2,1	84,9	-4,7	2,3	7,4	57,3	-7,4	57,6

Kaynak: www.eurona.int

artışının altında kalmasına bağlı olarak kişi başına gelirde önemli düşüşler yaşandığı ifade edilmektedir (2002 İlerleme Raporu). Raporda ayrıca, ekonominin istikrarsız ve düşük oranlı bir büyüme trendi gösterdiği, işsizliğin özellikle 1999-2001 yıllarında yaşanan durgunluğa bağlı olarak arttığı, son dönemdeki gelişmeye rağmen enflasyonist baskıların yüksek oranlarda hissedildiği belirtilmektedir. AB, başvuru yapan 13 ülkenin de en önemli ticaret ortaklarından biridir. AB'nin 1993'den beri bu ülkelerle olan ticareti üç kat artmıştır.

Tablo 3'de AB'nin bu ülkeler ve Türkiye ile olan ticareti gösterilmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye ve üveleğe kabul edilen ülkeler arasında AB ile ticaret açısından diğkat çekici bir farklılık yoktur. Hemen hemen tüm illerle dış ticaretlerin yanı sıra dış ticaretin fiziksel AB ülkeleri ile gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışmada daha önce de belirtildiği gibi Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilen ülkelerin özellikle Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olan üç Avrupa Birliği üyesi; Almanya, Fransa ve İtalya ile olan dış ticaretleri incelenecektir. Bu bağlamda, 1 Mayıs 2004'de AB'ye tam üye olacak on ükeyi (Estonya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovak Cumhuriyeti) incele neli daha uygun olacaktır çünkü Bulgaristan ve Romanya 2007'de üye olmayı ummaktadırlar ancak bu zamana kadar AB'nin belirlediği kriterleri yerine getirmek durumunda oldukları için bu tarihin değışme olasılığı da bulunmaktadır.

Tablo 4'de, 1999-2001 yılları arasında Almanya'nın bu 10 ülke ve Türkiye ile olan ithalat ve ihracat değerleri, Avrupa Birliği ile olan ticaretleri içerisinde Almanya'nın payı ve bu payın yıllık yüzde değışimleri sunmaktadır ve %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılıkları ölçülmüştür. Rakamlar ithalat açısından değerlendirildiğinde Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ı takiben Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya en büyük pay sahiptirler.

Tablo 3. AB ile olan Ticaret (%):Üyeliğe Kabul Edilen Ülkeler ve Türkiye

	1997		1998		1999		2000		2001	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Bulgaristan	43,2	37,7	50,4	45,2	52,1	48,4	51,1	44,0	54,8	49,4
Estonya	62,4	68,5	56,7	67,3	72,5	65,3	76,5	62,6	69,4	56,5
Güney Kıbrıs	50,2	56,3	64,3	61,9	53,7	57,3	51,5	55,9	49,0	55,5
Çek Cum.	59,8	61,8	64,6	63,5	69,2	64,2	68,6	62,0	68,9	61,8
Macaristan	71,2	62,8	72,9	64,1	76,2	64,4	75,1	58,4	74,3	57,8
Latvya	48,9	53,2	56,6	51,3	62,5	54,5	64,6	52,4	61,2	52,6
Litvanya	32,5	44,3	38,0	47,2	50,1	46,5	47,9	43,3	47,8	44,0
Malta	54,5	61,4	62,8	69,3	48,7	65,4	63,3	60,0	41,3	63,6
Polonya	64,3	63,8	68,3	65,6	70,5	64,9	69,9	61,2	69,2	61,4
Romanya	56,6	52,5	64,5	57,7	65,5	60,7	66,8	56,6	67,8	57,3
Slovenya	47,1	43,8	65,7	50,1	59,4	51,7	59,0	48,9	59,9	49,8
Slovak Cum.	63,6	67,4	65,5	61,4	66,0	68,9	63,8	67,8	62,2	67,7
Türkiye	46,3	51,2	50,0	52,4	54,0	52,6	52,2	48,8	51,6	44,6

Kaynak: www.europa.int 2002 AB Ülke Raporları.

Tablo 4: Almanya'nın AB'ye Tam Üyeliği Kesinleşen 10 Ülke ve Türkiye ile Olan Dış Ticareti

	1999						2000						2001					
	İthalat			İhracat			İthalat			İhracat			İthalat			İhracat		
	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ
Estonya	207	10.9 (0,9)	0.9	309	2.8 (0,82)	-	222	10.2 (0,62)	-7.3	432	13.5 (0,83)	4.9	286	9.5 (0,58)	-6.5	528	17.3 (1,14)	28.9
Çek Cum.*	10077	59.9* (3,28)	1.5	1003	51.5* (3,42)	-1.5	1260	59.5* (3,64)	-0.8	1478	7 (3,36)	-2.1	1446	57.8* (3,51)	-2.7	1493	54.5* (3,59)	2.1
Güney Kıbrıs	47	7.7 (0,42)	0.8	390	16.5 (1,06)	1.6	380	17.9 (1,09)	132	361	11.6 (0,75)	-	143	14.9 (0,90)	-	377	12.8 (0,84)	10.6
Macaristan*	846	48 (2,63)	1.1	8481	45.0* (2,94)	0.02	9039	45 (2,75)	-6.1	1029	44.7* (2,82)	-2.8	1120	46 (2,79)	2.1	1059	44.6* (2,94)	-0.2
Latviya	314	3 (1,22)	-0.8	179	26.8 (1,8)	-6.2	396	20.8 (1,27)	-6.5	620	30.6 (1,93)	6.3	431	22.5 (1,37)	8.2	815	33.4 (2,20)	9.2
Litvanya	508	3 (1,1)	-6.5	77	33.6 (2,28)	1.9	575	21.5 (1,62)	15.4	914	35.4 (2,23)	-0.6	680	25.9 (1,57)	-2	1248	36.8 (2,43)	3.9
Malta	237	27.8 (1,52)	11.3	252	17 (1,77)	1.2	271	26.1 (1,59)	-6	321	0 (0,75)	-2.1	349	30.3 (1,84)	15.8	317	12.8 (0,84)	7.4
Polonya*	908	51.6* (2,2)	1.7	1203	42.5 (2,75)	-2	1779	51.6* (2,09)	-2	2451	42.9 (2,7)	0.8	1337	50.3 (3,05)	-0.5	1522	42.9* (2,83)	-0.1
Slovak Cumhuriyeti	3162	53* (2,90)	6.6	2819	51.1 (3,29)	-5.7	3200	48.9* (2,99)	-7.7	3319	50.3* (1,17)	-1.6	4132	50.7* (3,08)	3.6	3926	49.6* (3,27)	-1.4
Slovakya	228	42.1 (2,36)	7.4	2071	19.9 (1,91)	1.8	2154	19 (2,38)	-9.5	2276	27.9 (1,76)	-6.6	2463	37.4 (2,27)	-4	2403	28.4 (1,879)	1.7
Türkiye	5434	36	-6.6	5877	28.5	-8.4	5961	33.4	-5.8	6340	28.8	-2.5	6304	31.2	-8	6005	29.8	7.1

Kaynak: EUROSTAT, European Commission, Pay ve % Δ yazarlar tarafından hesaplanmıştır. Parantez içindeki sayılar t değerleridir, * istatistiksel olarak % 1 seviyesinde anlamlıdır.

Slovenya ve Slovak ekonomisinin dışı açılma sürecinin hızla arttığı gözlemlenmektedir. Ayrıca Almanya'nın, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya'dan olan ithalatı istatistiksel olarak da %1 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Almanya'ya ihracat açısından ise en büyük paya sahip ülkeler Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ı, takiben Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Latviya ve Litvanya'dır. Almanya'nın Çek Cumhuriyeti ve Slovak Cumhuriyeti'nden ihracatı incelenen tüm yıllar boyunca anlamlı çıkarken Polonya'da sadece 2001 yılı için anlamlı bulunmuştur. Türkiye'nin Almanya ile olan ihracat ve ithalat payı ortalama olarak % 30'larda seyretmekte, ancak bu oran yukarıda belirtilen ülkelerin altında kalmaktadır.

Tablo 5'de Fransa için aynı değerlendirme yapılmıştır. Yeni kabul edilen ülkelerin Fransa ile dış ticaretleri incelendiğinde, AB ile olan ticaretleri çerçevesinde Fransa'nın payının Almanya'ninkinden çok daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Yeni kabul edilen ülkeler arasında Fransa ile en büyük ticareti olan ülkeler Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti ve Malta'dır. Güney Kıbrıs'ın Fransa ile ithalat payı ortalama olarak % 30, ihracat payı ortalama % 11'dir. Malta'nın Fransa ile ithalat payı ise ortalama % 19, ihracat payı ortalama % 23'dür. Ancak bu ülke ile büyük ülke olduğu, dolayısıyla oransal olarak dış ticaretleri büyük olsa da mutlak olarak küçük olacağı göz önünde bulundurulmalıdır (Salvatore, 2001). Fransa'nın bahsi geçen ülkelerle ticaret istatistiksel olarak da anlamlı çıkmaktadır. Türkiye, sırasıyla % 12 ve % 14 ithalat ve ihracat paylarıyla bu ülkeler arasında üçüncü sıradadır.

Table 6'de ise Birliğe yeni kabul edilen ülkelerin İtalya ile olan dış ticaretleri ve son üç yılda izlediği gelişme sunulmuştur. Gerek ithalat gerekse ihracat açısından göze çarpan ülkeler Slovenya, Slovak Cumhuriyeti, Malta ve Güney Kıbrıs'dır. Slovenya %20'lerde seyreden ithalat ve ihracat paylarıyla İtalya'nın bu ülkeler arasında en büyük ticaret ortağıdır (istatistiksel olarak da anlamlıdır).

Tablo 5 :Fransa'nın AB'ye Tam Üyeliği Kesinleşen 10 Ülke ve Türkiye ile olan Dış Ticareti

	1999						2000						2001					
	İthalat			İhracat			İthalat			İhracat			İthalat			İhracat		
	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ
Estonya	38	2.1 (0,25)	6	65	1.6 (0,42)	-0.2	57	1.8 (0,19)	-	92	2.9 (0,43)	6.4	93	3.1 (0,35)	72.4	145	4.8 (0,92)	66.4
Çek Cum.	943	5.6 (0,689)	11.3	1335	12 (1,13)	12.3	1176	5.5 (0,60)	-1.3	1000	7 (1,12)	5.4	1427	5.7 (0,64)	3.3	2184	7.9 (1,52)	4.2
Güney Kıbrıs *	151	25* (3,01)	43	374	15,8* (2,54)	61.1	132	33* (3,61)	32	184	18,7* (2,5)	18.4	306	32* (3,57)	-2.9	553	18,8* (3,61)	0.2
Macaristan	105	5.9 (0,71)	9	1138	6,2 (0,9)	-0.4	1069	7.1 (0,78)	18.9	1618	7 (1,03)	13.7	1640	6.7 (0,75)	-5.3	1865	7.9 (1,52)	11.9
Latviya	31	3 (0,28)	20.1	113	3,8 (0,5)	22.1	60	3.1 (0,34)	39.6	143	7 (1,03)	3	169	8.9 (0,99)	180	143	5.9 (1,13)	-16.7
Litvanya	180	1 (0,3)	-0.9	111	1,3 (1,01)	7	206	5 (1,04)	-	189	7,3 (1,07)	17.2	343	13.1 (1,46)	37.7	239	7.1 (1,36)	-3.9
Malta*	187	22* (2,65)	-27	492	23,7* (81)	10.9	225	1,7 (0,19)	-1.2	700	2,2* (3,72)	6.6	244	21,2* (2,37)	-2.6	480	19,3* (3,71)	-23.6
Polonya	121	6,9 (0,3)	9	270	9,1 (1,31)	6.7	1572	2 (0,79)	3.6	1095	9,2 (1,2)	-2.1	1935	7,3 (0,82)	1.6	3511	9,9 (1,90)	8
Slovak Cum	302	5.1 (0,62)	10.5	339	6,1 (0,98)	-0.9	351	5,1 (0,56)	-0.1	389	5,9 (0,87)	-3.9	346	4,3 (0,48)	-15.9	534	6,7 (1,29)	14.2
Slovenya	487	9,2 (1,11)	33.6	225	3,4 (1,15)	15.1	600	10,6 (1,16)	15.5	1055	12,9 (1,89)	-3.1	678	10,3 (1,15)	-3	1093	12,9 (2,48)	-0.2
Türkiye	2042	13.5	6.4	3331	16.2	21.9	2279	12.9	-4.2	1013	1,4	-17.2	2534	12.6	-3.3	2539	12.6	-5.8

Kaynak: EUROSTAT, European Comission, Pay ve % Δ yazarlar tarafından hesaplanmıştır. Parantez içindeki sayılar t değerleridir. * istatistiksel olarak % 1 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 6 :İtalya'nın AB'ye Tam Üyeliği Kesinleşen 10 Ülke ve Türkiye ile Olun Dış Ticareti

	1999						2000						2001					
	İthalat			İhracat			İthalat			İhracat			İthalat			İhracat		
	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ	M ECU	Pay	% Δ
Estonya	35	1.8 (0,37)	33.1	93	3.8 (0,47)	-1	43	1.3 (0,15)	-26.2	116	5.6 (0,45)	-5.9	53	1.7 (0,25)	30.5	165	5.4 (0,63)	49.2
Çek Cum.	888	5.3 (1,08)	-	1539	7.3 (0,89)	-3.7	1133	5.2 (0,57)	-0.6	1600	7.7 (0,87)	-3	1396	5.6 (0,83)	6.6	2144	7.8 (0,91)	10.9
Güney Kıbrıs	27	4.4 (0,89)	116	336	14.2 (1,74)	-3.7	25	2.5 (0,27)	-43.6	4	13.2 (1,68)	-7	17	1.7 (0,25)	-30.	383	12.9 (1,51)	-1.9
Macaristan	1413	8 (1,63)	-5.8	1837	9.9 (1,21)	0.1	1712	7.7 (1,14)	-3.1	2432	10.6 (1,28)	5.9	1936	7.9 (1,18)	2,4	2988	12.6 (1,48)	19.2
Latviya	40	2.8 (0,57)	0.5	116	6.9 (0,85)	-0.03	53	2.8 (0,41)	-2.9	149	3 (0,88)	4.9	50	2.6 (0,39)	-5.9	218	8.9 (1,04)	22.1
Litvanya	79	4.8 (0,98)	-	174	8.3 (1,02)	8,4	102	4.7 (0,57)	-2.9	220	8.5 (1,02)	2.5	113	4.3 (0,64)	-8.5	374	11 (1,29)	29.2
Malta*	103	12.1 (2,47)	2.3	620	29.8* (3,66)	0,0	131	12.7 (1,88)	5.3	811	35,1* (3,51)	-2.5	168	14.6 (2,17)	15.33	807	32.4* (3,79)	11.3
Polonya	564	0.9 (0,18)	-	3454	11.9 (1,46)	2,7	2089	8.9 (1,32)	847	30.4 (1,37)	11.4	4.6	2199	8.3 (1,23)	-7.6	4243	11.9 (1,39)	5.1
Slovak Cum.	913	15.5 (3,13)	16.2	647	11.7 (1,44)	5,4	1150	16.6 (2,25)	8.2	725	10.9 (1,37)	-6.3	1231	15.1 (2,25)	-8.8	911	11.5 (1,34)	4.8
Slovenya	1094	10.6 (2,43)	-	1671	24.2* (2,97)	-1,5	1383	22 (3,25)	6.6	2124	26,1* (3,25)	7.9	1423	21.6* (3,22)	-1.7	2242	26.5* (3,10)	1.7
Türkiye	1801	11.9	7.6	2845	13.8	-16.5	2209	12.6	5.3	406	15	12.2	3028	15	-19.2	3929	19.5	25.6

Kaynak: EUROSTAT,European Comission, Pay ve % Δ yazarlar tarafından hesaplanmıştır. Parantez içindeki sayılar değerleridir.* istatistiksel olarak % 1 seviyesinde anlamlıdır.

Slovenya'yı % 13 ithalat ve % 30 ihracat paylarıyla Malta ve % 15 ihracat ve % 11 ihracat paylarıyla Slovak Cumhuriyeti izlemektedir. İtalya'nın Malta ile olan ticareti istatistiksel olarak anlamlı bulunurken, Slovak Cumhuriyeti ile olan ticareti % 1 seviyesinde anlamlı çıkmamıştır. İtalya'nın Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya ile olan dış ticaretinin yüksek olmasının bir nedeni de coğrafi yakınlık olarak değerlendirilebilir. Güney Kıbrıs, İtalya ile ihracat açısından önemli bir ülke (% 13) gibi gözükmekte, ancak ihracat payının giderek düştüğü görülmektedir.

Bu bölümde son olarak üyeliğe yeni kabul edilen ülkeler ve Türkiye'nin AB'ye Türkiye'nin büyük dış ticaret ortağı olarak seçilmiş Almanya, Fransa ve İtalya'ya olan bağımlılık oranları 1997-2001 dönemi için hesaplanmıştır.

$$\text{Bağımlılık Oranı} = \left[\frac{\sum_{i=1997}^{2001} \left(\frac{X_i + M_i}{GDP_i} \right)}{5} \right] * 100$$

X_i : ihracat

M_i : ithalat

GDP: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Tablo 7'de görüldüğü gibi Türkiye'nin AB'ye olan bağımlılığı %21.7 olarak hesaplanmıştır. Bu oran Estonya (%97.4), Malta (%91), Macaristan (%77.9), Çek Cumhuriyeti (%71) ve Slovenya için (% 69.5) istatistiksel olarak %1 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Görüldüğü gibi AB'ye bağımlılık oranı en düşük olan ülke Türkiye'dir. Almanya için bu oran değerler dizisinde, Çek Cumhuriyeti (%40), Macaristan ve Slovak Cumhuriyeti anlamlı bulunmuştur. Fransa ve İtalya için ise sadece Malta'nın bağımlılık oranı (%20.1 ve % 13.5) anlamlı bulunmuştur.

Tablo 7 : Üyeliğe Kabul Edilen 13 Ülke ve Türkiye'nin Almanya, Fransa ve İtalya'ya Bağımlılık Oranları

	Almanya	Fransa	İtalya	AB-15
Bulgaristan	10,6 (0,95)	4,1 (0,85)	9,3 (1,46)	43,9 (1,84)
Güney Kıbrıs	4,9 (0,44)	6,0 (1,25)	4,1 (0,65)	35,6 (1,49)
Çek cumhuriyeti	40* (3,61)	4,5 (0,93)	4,7 (0,74)	71,0* (2,98)
Estonya	12,5 (1,4)	2,6 (1,54)	2,8 (0,5)	97,4 (4,08)
Macaristan	35,7* (3,21)	5,1 (1,05)	7,4 (1,7)	71,9 (2,27)
Latviya	14,4 (1,29)	4,6 (1,05)	2,7 (0,42)	53,1 (2,23)
Litvanya	13,7 (1,24)	3,3 (0,96)	2,8 (0,45)	40,2 (1,69)
Malta	14,3 (1,4)	20,7* (4,27)	13,3* (3,72)	91,0* (3,82)
Polonya	14,6 (1,32)	2,6 (0,55)	3,4 (0,54)	31,8 (1,34)
Romanya	10,6 (0,96)	3,2 (0,67)	11,7 (1,83)	36,5 (1,53)
Slovakya	30,8 (2,78)	3,7 (0,68)	7,3 (1,23)	59,8 (2,51)
Slovenya	23,6 (2,13)	8,6 (1,8)	16,7 (2,31)	69,5* (2,92)
Türkiye	6,2 (0,62)	2,1 (0,55)	3,2 (0,50)	21,4 (0,90)

Kaynak: Import/Export data: EUROSTAT, Intra- and Extra – EU trade Detailed Table, European Commission

Bağımlılık oranları yazarlar tarafından hesaplanmıştır. Fransa dışındaki sayılar t değerleridir.

* istatistiksel olarak % 1 seviyesinde anlamlıdır.

SONUÇ

AB, Mayıs 2004’de Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Latviya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya’nın katılımıyla tarihinin en büyük genişlemesini yapacak, aynı zamanda da dünyadaki en büyük ekonomik alanı yaratmış olacaktır. Kuşkusuz bu gelişme AB’ye üye olmayan ülkeler açısından da son derece önemlidir. Ancak, Türkiye AB ile Gümrük Birliği anlaşması gerçekleştirmiş fakat tam üyeliğe kabulü belirsiz bir tarihe ertelenmiş tek ülke olarak daha da hassas bir konumdadır.

Bu çalışmanın amacı üyeliğe kabulü kesinleşmiş 10 ülke ile Türkiye’nin temel makroekonomik göstergelerini karşılaştırmak ve Türkiye’nin en büyük ticaret ortağı olan Almanya, Fransa ve İtalya açısından bu 10 ülkeyle dış ticaret ilişkilerini değerlendirmektir.

Türkiye’de enflasyon, son yıllarda düşme eğilimi gösterse de, AB’ye üyeliği kesinleşen ülkelere göre çok yüksektir. Bununla birlikte büyüme oranındaki aşırı dalgalanmalar da ekonominin istikrara kavuşmasını engellemektedir. Dolayısıyla Türkiye’nin Maastricht kriterlerini yakalaması henüz söz konusu değildir.

AB’ye üye en büyük ticaret ortaklarımız açısından durum değerlendirildiğinde ise Türkiye’nin rakib olan ülkeler Almanya için Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan’ın yanı sıra Slovak Cumhuriyeti’dir. Son yıllarda Slovak Cumhuriyeti ekonomisinin hızla kalkınmakta olduğu ve coğrafi yakınlık avantajını da kullanarak Türkiye için ciddi bir rakib olabileceği düşünülmektedir. Fransa ve İtalya için ise, Kıbrıs Rum Kesimi, Malta, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya öne çıkmaktadır. Ancak Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta ekonomilerinin son derece küçük olduğu dolayısıyla küçük ülke avantajlarının yararlılık oranı düşümlenmektedir.

Bu çalışmada en dikkat çekici konu, Slovak Cumhuriyeti’nin son 5 yılda geldiği noktadır. Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan daha önce yapılan çalışmalarda Türkiye’ye rakip olacak ülkeler olarak gösterilirken şimdi Slovak Cumhuriyeti’nde bu gruba dahil olmuştur.

Bağımlılık oranları incelendiğinde ise, bu çalışmaya konu olan ülkeler arasında Türkiye, AB’ye bağımlılığı en düşük olan ülkedir. Bu sonuç olumlu yorumlanmalıdır. AB’de görüşmeler için kesin bir tarih alamayan Türkiye’de sadece ticaretle ilgili olan mallarını değil,

ticaret ortaklarını da çeşitlendirmesinde yarar vardır. Böylelikle hem AB'nin içsel dalgalanmalarından korunacak, hem de yeni alternatifler yaratmaya çalışacaktır.

KAYNAKÇA

- Allen, T. (2000), "Turkey and the EU", *Statistics in Focus, External Trade*, Theme 6-5/200, Eurostat, European Communities 2000.
- Fidrmuc, J. (1997), "Integration and Advantages of Eastern Europe: EU's Net Gain From Accession", *IASA International*, 1997.
- _____ and Fidrmuc, J. (2000), "Integration, Disintegration and Trade in Europe: Evolution of Trade Relations during the 1990's", *Oesterreichische National Bank Working Paper* No. 42.
- Gülcan Y. ve Kuştepe Y. (2000), "The Possible Effects of Eastern Enlargement of European Union on Turkey's Trade with European Union", V. ERC Conference, MÜTÜ, Ankara
- Güran, N. (1999), *Ulusal ve Uluslararası Ekonomik Etkinleşme ve Avrupa Birliği*, Anadolu Matbaacılık, İzmir
- Kepenek Y. ve Yentürk N. (2003), *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, 13. Baskı, İstanbul
- Salvatore, T. (2001), *International Economic*, John Wiley and Sons, Inc.
- IMF International Financial Statistics
- Import/Export data: EUROSTAT, Intra- and Extra - EU trade Detailed Table, European Commission
- T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı AB Genel Müdürlüğü, 2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporu Hakkında Not, 10 Ekim 2002
- www.europa.eu.int/comm/nla/gene/nl
- www.europa.eu.int/2002/AB/Üke/Raporları
- www.die.gov.tr